

mamo, od katerih upamo, da bojo spoznale svojo novo imenitno nalogo, zavoljo katere so na svoje mesto postavljene. Od teh novih vradnikov je pričakovati, da si bojo vedno svojiga poklica zvesti, da ni ljudstvo zavolj njih, ampak da so oni zavolj ljudstva na svojim mestu; — ljudstvo pa bo tudi spoznalo, da vradniki so spolnovavci tistih postav, pri katerih se je tudi ljudstvo vdeležilo, da, kdor vradnikov ne spoštuje, sam sebe in ljudstva ne spoštuje, ki se je v zboru vdeležilo tistih postav, za katerih spolnovanje imajo moške skrbeti, ki so od vladarstva zató postavljeni.

Takó ena roka drugo umiva; takó se imamo vsi obnašati, da eden drugiga spoštujemo, dokler smo spoštovanja vredni. Tega pa je vsak, ki svoje dolžnosti v vsim spoštuje.

Namesti strahú pred poprejšnjimi gospóskami ima stopiti sedaj ljubezin med vradniki in ljudstvom, — v vzajemni ljubezni bo med ljudstvom in vladarstvom kraljeval mir, in iz miru bo izvirala občinska sreča. Bog daj! da bi vlada in ljudstva razumele imenitni klíc noviga leta, v katerim ima beseda vstave še le mesó postati!

Opomíni zdravnika o zimskim času.

Mi nismo s tistimi edinih misel, ki pravijo, da žganje je vsacimu človeku nezdrava pijača; žganje za bolj stariga delavniga človeka méno povžito je dobro krepčalo oslabiljene moči. Nezmérno in brez potrebe vživano je pa zdravju silno škodljivo; posebno nevarno je pozimi žganja se napiti, v misli, da žganje človeka greje, — to ni rés, skušnja ravno nasproti uči, da človek, ki se žganja napije in v hudi zimi na pot podá, nar poprej zmerzne. En maslic vóla pozimi človeka bolj gréje, kakor pol maslica žganja. — Za zmerznjene ude se je bata (Watte) po mnogih skušnjah poterdila. S kosmato platjó bate naj se zmerzlina ovije, in na to še en kos bate položi. Če se je zmerzlina predèrila, naj se vsaki dan nova bata na rano položi. — Ni nevarniši reči pozimi, kakor s žerjavico ali živim ogljem izbe in posebno spavnice gréti. Gotova smèrt tistiga čaka, ki v taki izbi zaspi.

Pésa.

Novíce so za svojo dolžnost spoznale, kmetovavce po Slovenskim prihodnjíh tacihi pridelkov opominovati, kateri se pri nas še vse premalo sejejo ali sadijo, in kateri kmetovavcam drugod neizrečeno veliko dobička veržejo.

H takim koristnim, pri nas vse premalo obrajtanim sadežem se šteje pésa ali róna (Runkelrübe).

Pésa je po mnogih deželah v poslednjih létih tako vrednost zadobila, da so se je kmetovavci prav pridno poprijeli. Pésa ni le za živinsko kermo neizrečeno dobra in tečna, temuč je tudi v fabrikah, kjer cukér ali sladkor iz nje delajo, zelo obrajtana in kupovan sadež.

Pése je več plemén, ki se razločijo po barvi in obliki, pa tudi po tem, da imajo več ali menj sladkora v sebi.

Béla (Šlezka) pésa sploh za tisto veljá, ki ima nar več sladkora v sebi; rudeča pésa ima menj sladkora v sebi, se je pa več pridelala. Zató rabijo bélo péso sladkorne fabrike, rudeča pésa pa služi za rejo živine. Kakor rudeča je pa tudi béla pésa, ki se burgunska pésa (Burgunderrübe) imenuje, za rejo živine neizrečeno dobra.

Pésno séme ni drago, in se v štacunah, ki s semení kupčujejo, na prodaj dobí. *)

*) Gosp. Dr. Strupi v Ljubljani daje to séme iz verta kmetijske družbe bolj revnim brez plačila. Vred.

Pésa ljubi globoko, težko (ilovnato) zemljo, se pa tudi v vsaki drugi zemlji dobro obnaša, če se ji le dobro gnoji in streže; nar več se je pa pridela v nekoliko apneni in ne preveč suhi zemlji. V krajih, kjer se zavolj težke zemlje krompír dobro ne obnaša, je — zraven bóba — pésa nar rodovitniši in nar navadniši sadež na prahi. V pešeni zemlji, ki ni posebno rodovitna, je pa boljši, krompír namest pése saditi, kateremu se taka zemlja nar bolj prileže. V mastni zemlji pa, kjer krompír bolj v zeliše (krompírjevec) žene in se le malo drobniga krompírja pridelala, pa prekosí pésa vse druge sadeže v rodovitnosti.

Čeravno se le splača, péso v imenovani zemlji in pri obilnim gnoju na debélo za sladkorne fabrike obdelovati, jo zamoremo vunder vsacimu kmetovavcu, če ima le majhin prostor za-njo, za rejo njegove živine prav živo priporočiti.

(Dalje sledí.)

Zdravila zoper kevžeh in prisadno pljučnico kónj.

Popisali smo v poslednjih listih lanjskih Novíc natoro in lastnosti kevžeha (Kehlsucht) pri konjih; povedali smo tudi, da posebno iz prehlajenja izvira, in da ta bolezen obstoji v prisadu sápnika, po katerim začne žleza iz nosne tēci. Zraven téh znamenj so poglavitniši téle: Konj pokašljeje; — če ga le enmalo za goltanc stisneš, začne hudo kašljati; enmalo težji sópe; jed se mu upira, in ako je zraven tega tudi gérlo po prisadu zatéklo, clo ne more požirati ne kermé ne pijače. Če prisad ni hud, tudi vročnice (Fieber) ni, in žila k večimu v eni minuti 10krat hitrejši vdarja kakor v zdravim stanu (tedaj namest 40krat vdari 50krat v eni minuti). — Bolezin terpi 10, 14, 20 dni.

Pervo zdravilo zoper kevžeh je: da daš konja s slamo po celim truplu dobro dèrgniti (ribati), potem ga s kako plahto ali s kôcam dobro odeti, da se spotí. To storivši nej ostane konj v gorki, pa vunder ne preveč soparni štali, kjer nej vedno odét pokojno stojí nar manj 7 dni.

Piti mu dajaj bolj mlačne, kot mèrzle vode, in v vodo mu pomešaj nekoliko rézene moke ali otrobov. — Sèná mu nikar ne pokladaj, posebno če ga gérlo zelo boli, ker senó bóde po gobcu, in prisad pohujša. Daj mu raji otrobov, stolčeniga ovsa, in kar je posebno dobro, zmečkaniga korenja med rezanco (Häckerling), ki naj bo enmalo omočena.

Te zdravila so večidel zadosti, če kevžeh ni prehud.

Če je kevžeh hud in zelo k pljučnim prisadu (Lungenentzündung) nagnjen, kar se iz hude sape in vročnice spozná, se mora (berž ko žila 60krat v eni minuti bije) konju pušati, in mu iz vratne žile — po velikosti in debelosti konja — 8, 10 ali clo 12 funtov kerví vzéti, in če pljučnica ne jenja, čez kakih 8 ur to pušanje ponoviti.

V škaf mlačne (pa ne gorke vode, ktere konj ne pije) naj se déne 2 — 3 lote solitarja (Salpeter). Solitar je pri pljučnici, zraven pušanja kerví, pervo zdravilo; tode v vodi mora raztopljen biti, in konj ne sme driske imeti, sicer zna iz driske v čevih čèrni prisad (Brand) postati. V hudi pljučnici naj se 3. ali 4. dan konju na persih trak zavleče (Eiterband) ali usnje postavi (Lederstecken). Pri taki hudi pljučnici je pa že pomoči umniga zdravnika potreba, ki ima sto in sto majhnih, pa vunder imenitnih reči razločiti.

Če je pa zraven kevžeha prisad v gérlo, da konj ne more lahko požirati, kar se iz posebno vročiga in rudečiga gobca spozná, mu ni treba pušati, in naj

volilo za predsednika ali poglavarja te komisije našiga častivredniga rojaka, poprejšnjiga cesarskiga dohtarja, gospoda Korlna Ullepiča, kteriga so prebivavci Postojnske kresije v létu 1848 poslanca na deržavni zbor izvolili. Ljudstva zaupanje je tega gospoda poslalo na imenitni kraj postavedajanja, in zadobil si je on tudi zaupanje ministerstva, ktero ga je vredniga spoznalo, njemu to imenitno in težavno opravilo izročiti. Gotovo bi nam ministerstvo ne bilo moglo bolj vstreči, kakor takó, de nam je spoštovaniga rojaka na to imenitno stopnjo postavilo. Zraven tega je pa tudi ministerstvo zapovedalo, de imajo nekdanji podložniki tri možé in tri namestnike v to komisijo izvoliti, ktere volitve so se, kakor je znano, v vsih treh kresijah zgodile.

Kakor je mene v létu 1848 vaše zaupanje na deržavni zbor poslalo, takó ste tudi zdaj za to imenitno opravilo mene za uda imenovane komisije izvolili. Ako ravno sim se bil vsim kanceljiskim opravilam prostovoljno odpovedal, pa se vender nisim mogel zderžati, de bi se téga dela ne bil lotil, zató, ker sim vedno pripravljen, za blagostanje svoje drage domovine vse dni svojiga življenja darovati.

Imenovana deželna komisija zastran zemljišne odveze je 17. listopada prvič vkup stopila in opravlja od tega dneva svojo službo po različnosti reči, ki jih ima razsoditi. Prepričan sim, de so pri tem zboru možjé združeni, ki so zaupanja vredni, — vém de bodo po storjeni prisegi na tanjko po dobri vesti to službo kakor svoje lastne dolžnosti spolnovali, in za terdno obljubim, zaupajoč na pravičnost predsednika, de se ne bo nobeni strani nepostavna podpora dajala; zato-rejrečem: mirno pričakujte konca teh opravil, ako ravno od njih začetka ne pike ne zvéste. Pretekli so časi tihotapstva, minuli so dnevi, v kterih so se posvetvanja med stenami na tihim ravnale, — na njih mesto je stopila javnost ali očitnost z bakljo razsvitljenja, ktera tirja, de tudi ljudstvo zvé, kakšni sklepi se delajo v tistih zadévah, ktere mu na zadnje plačila naložé, in zató sim se namenil, vam od časa do časa kaj razjasniti, kaj de deželna komisija zastran zemljišne odveze počenja, in kakó de ona svoje opravila doveršuje.

Vém scer dobro, de marsikterimu ne bom vstregel — posebno tistim gospodam ne, kteri pravijo, de so slovenski časopisi vse ljudstvo popačili, in spolnim se pregovora: „Kdor pravico gode, z lokam po ustih dobí“ — ali tega se nič ne vstrašim, zakaj pravica in resnica ste še zmiraj na zadnje premagale.

Potreba je kmetam polagama od teh opravil kaj zvediti, zató de se bojo počasi pripravljali k temu imentnimu delu, zakaj prišel bo čas, de bo vsak poprejšnji podložnik posebej k obrajtu klican in zavesti se mora, de ga kaj ne naglama ne dohití. Potreba je pa tudi, de se tisti kmetovavci iz svoje terme zbrihtajo, ki zmeraj trobijo, „vse je preč — mi ne bomo nič plačevali.“ — Prav privošil bi jez, de bi nekdanji podložniki za urbarske in desetinske davšine nič ne plačevali, — ali miloval bi grajšine, in še bolj njih upavce, ki bi morebiti vse na grajšinah posojene kapitale zgubili. V taki okoljšini bi bilo prav prijetno, ko bi nam nebeški oče kak zaklad odperl, iz kteriga bi se té odrajtivila poravnale. Ali ker zdaj niso časi, de bi se čudeži godili, se je mogla ta reč takó obrniti, de nobeniga rana preveč ne bolí — in takó je sklenjeno, de bote vi le tretji del na-se vzeli, in ta ne bo takó težák, de bi ga ne mogli prenesti. Tode zdaj je že treba dobro gospodariti, de se prihrani kej, če je mogoče, za čas plačila; ali pa, de se s tem, kar se grajšinam zdaj ne odrajuje, kmetijstvo poboljša, de bo bolj rodovitno in v časih plačila vam več pridelkov dajalo.

Takó bo vam ravno ta zemlja, ktero zdaj težavnih davšin odrešujemo, sama na sebi obresti za plačila rodila.

Te besede naj bojo prvi vvod za moj namen, od kteriga bomo drugikrat na dalje govorili.

4. prosenca 1850.

Ambrož.

Pésa.

(Dalje.)

Pésa zna po vsakterim sadežu na njivo priti, če je le zemlja za njo pripravna. Kar nasledovanje pése ali róné po drugih sadežih vtiče, naj se kmetovavec pri pési sploh takó ravná, kakor pri krompirju. Če je zemlja takšna, kakoršno smo za péso priporočili, in če je njiva dobro gnojena, se zna pésa tudi zaporedoma več lét na ravno tisti njivi pridelovati. Posebno dobro tékne pési gnojnica. Pése pa, ki prečversto rase, nimajo sladkorne fabrike rade, in posebno taka pésa, kteri se je s konjskim ali ovčjim gnojem gnojilo, ima menj sladkora v sebi, kakor pésa, kteri je bilo z govno (gnojem goveje živine) gnojeno. Sploh sladkorni pési ne tekne preobilni frišni gnoj.

Pésno sème se seje na dvojno vižo: ali 1) takó, de se po sejanji mlada pesica, ko je debelost gosjiga peresa doségla, na drug kraj presadí, ali pa 2) de na tisti njivi ostane, kjer je sejana bila. Obojno ravnanje ima svoje dobro, pa tudi svoje slabo,

Če se nekoliko dorašena pésica presadí na drugo mesto, se zamore ta njiva poprej boljši obdelati in še nekolike živinske klaje, kakor rudeče laške detelje, režene mešance, ozimne grahorce i. t. d. na nji pridelati.

Če pa pésa na ravno tisti njivi ostane, kjer je sejana bila, se prihrani delo presajanja, in, kakor nekteri kmetovavci pravijo, se nepresajena pésa bolj vkorenini, ji tedaj suša manj škodje in debelejši postane od presajene, ktera, ko se je presadila, nekoliko časa potrebuje, de se spet vkorenini.

(Dalje sledí.)

Snaženje živine.

Zlo zaderžuje nesnaga rejo živine; bolj tedaj ko živino čediš, blata in prahú očiščuješ, bolje se ti bo redila. Nič pa reji živine tolikanj ne škodje, ko uši in klôpi ali klôšči, ki se ji po životu, nar raji po vratu, zaredé, zlasti pa na paši v deževni jeseni, in ki jo grozno ujedajo, takó de se vedno čehljá. Umin in pridin kmet si torej prizaduje svojo živino uši in klôpov očistiti. V raznih krajih v tej reči razno ravnájo. Tu ušivo živino z laškim oljem, tam s pivnim tabakom v jesihu skuhanim, še kje drugej z mazilam s živim srebrom napojenim mažejo; dvojna perva pripomočka ne zdasta vselej, tretji pripomoček je nevarin in drag. Meni posebno dopade pripomoček, kteriga kmetje v Šmartnu pri Lití rabijo, nekaj zavoljo zdatnosti, nekaj pa tudi zató, ko si ga kmet brez vsih stroškov sam lahko preskerbí ali napravi.

Je zél, ki jo kmet na dolenjim Krajskim imenuje lesják, (preobjed, gelber Eisenhut, Fuchstod, Aconitum Lycotatum) ima ruménkljato precej široko pérje, nekako podobno tabakovimu pérju, cvetě rumeno, in zadela dróbné zernica v strokih za seme; raste nar raji na goljávi visokih peščenih hribov.

Tega lesjáka si nakoplji s korenino, ga posúši dobro na soncu ali v senci na zračnim poslopju, ali za pečjó, in ga stolci v možnarju v moko ali štupo; to štupo deni v skledico, in prilij va-njo toliko hude ali stare répnice ali vode dobro skisane repe, de bo zmešana kakor redko testó ali mazilo. S tem mazilam namaži živino po vratu in drugod po koži, kjer se uši

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svetlobo dane od krajske kmetijske družbe.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj **VIII.**

V sredo 16. prosenca (januarja) 1850.

List **3.**

Kmetijstvo in obertništvo vkupej.

V dozdanjih časih je neka beseda naših kmetov večkrat mogla bolj omikaniga človeka dražiti, ali saj zaboleti; dostikrat namreč se je slišalo: „Kmet vse redi!“ Ako bi kmeta ne bilo, kdo bo obstal? Je pač svoja resnica v tej besedi; kmetija je res podloga vsiga človeškiga stanja. Vonder je na drugi strani v tisti besedi le bolj neki napuh zaslediti, kakor de bi res nihče drugi, razun kmeta, vsiga ne obderžal. Ako bi se hotlo bolj prav reči, bi se djati znalo: „zemlja vse redi“, ali še bolj prav: Bog, ki je zemljo stvaril in ji rodovitnost daje. Kolikor je pa v pridelkih zemlje le na kmetu ležeče, je njegov trud, njegovo delo. Ravno tukej pa zadenemo na eno napačnost v tisti besedi. Nočemo tega skazovati, kako de je tudi družih stanov potreba k človeškemu obstanju; temuč le opomnimo, de po drugi strani tudi od rokodelcev in obertnikov velja, de oni vse živé. Ali je mar res, de le sam kmet iz zemlje živež pridobi, in le s svojim lastnim delam? Koliko ljudi mu per obdelovanji zemlje pomaga, ki niso kmetje! Vzemimo le kovača — zakaj lesenino si kmet večkrat sam obteše — naj on kmetu ne naredi njegoviga lemeža, matike, kose, serpa, sekire, kaj neki bo kmet storil z golo roko? ali koliko bo okopal, naj kako odlomljeno vejo zgrabi? Pa tudi drugi obertniki niso memo pustiti; zakaj ako bo kmet si sam vse orodje iztesati, ali vso opravo narediti mogel, kjé bo imel čas na polji delati? Pa kadar si kmet potrebno orodje in opravo in pohištvo vse sam nareja, ni že več kmet, temuč rokodellec. Je zdaj tesár, kadar teše; zdaj zidar, ako sam zida; zdaj šivár in čevljár, ako pri kaki obleki ali obutavi kaj popravi. Pa tudi druge obertnije so kmetu potrebne, de sam obstati in zemljo obdelovati zamore. Volno njegove živine mu predela suknar, kože zaklanih stvari usnjar, les razreže žagar, žito zmelje mlinar itd. Ni tedaj resnica, de kmet sam vse živi, ako hočemo tudi le na človekovo delo gledati, temuč tudi rokodellec in obertnik zraven delata; ali z drugo besedo: ljudje si med seboj vsak po svojim vsi pomagajo, de vsi obstati zamorejo.

Je pa še nekaj pri tem opomniti. Naj kmet nima dosti veliko, ali ne dosti dobriga svetá, tudi še sam z golo kmetijo izhajati ne more, ne pa, de bi še druge redil, kakor je ravno na Slovenskim v dosti krajih. Kaj je mar Ločanam petice dajalo, kakor platnarija? Kaj je Blejcam veliko denarja pridobilo, kakor suknarija? Kaj Bohincam služi rudarija in kovačija? Koliko krog Krajnja sita, krog Kamnika, Mengša in Doba slamniki denarjev prinesó? Sploh je tam, kjer ni obertnosti, le bolj slabo stanje za kmeta, kakor je zlasti v dostih stranéh Dolenskiga znati. V Notranjskim poznamo ene vasí, kjer pred 40 leti kmetje še

o prazniku niso obutove imeli natakiniti, in golih kolen ne z drugim kot s suknjo zakriti; hiše so vkupej padale, živine ni bilo skorej nič. Terla jih je namreč tlaka, — polja niso vedili prav obdelovati, in družiga zraven niso nič znali. Zdaj pa so oblečeni, ne sicer prelepo, pa za potrebo dobro; hiše so narejene dosti dobro, in konjske in goveje živine tudi za potrebo ne manjka, in zadolženi tudi niso, desiravno sploh ne bogati. Kaj je to premembo storilo? Tlako so jeli z denarji ali s žitom odplačevati; polje so potem bolj obdelovati zamogli, zraven zdaj vsak zna svoje rokodelstvo. Pozimi so vsi tekavci; poleti jih gre pa velik del tesat, strehe pokrivat in zidat v okolico; na dve, tri, štiri ure dalječ jih poznajo dobre delavce in išejo. Tako pa tudi denar domu prinašajo. Zboljšali si bodo še bolj svoj stan, ako pašnike ali gmajno razdelé; precej velik prostor, pa nekaj oddaljen, še brez večiga doneska leží. Popred bi jim pa tudi ne bilo veliko pomagalo tistiga sveta deliti, ker bi si potrebne živine ne bili napraviti mogli. Zdaj pa se še tudi pripravljajo ta pašnik razdeliti. — Torej: kmetijstvo in obertništvo vkupej! Samo nobeno ne obstoji. —

Podlipski.

Pésa.

(Dalje.)

Sejanje in obdelovanje pése. Pésa potrebuje globokiga oranja in pridniga obdelovanja. V ta namen se že pred zimo njiva ôrje, gnoj navozi, ki se spomladi podôrje, in potem pésa seje. Ako se iz semenskih gredá (Samenbeet) pésa na njivo presadí, se njiva poprej enkrat ali dvakrat dobro preorje.

Setev pése se pa na več viž opravlja, namreč: Péšno seme se 1) z roko v zemljo vtakuje. V suhim poletji je sejanje z rokó nar boljši, iz se zamore v gorki in rahli zemlji, ki je plevéla čista, priporočiti. De se seme zamore v ravnih rajdah in enako dalječ saksebi vsejati, se z osipavnim drevésam (Häufelpflug) brazde povlečejo, ktere naj poldrugi ali dva čevlja saksebi stojé, v te brazde potem ženske péšno seme 1) ali poldrugi čevelj saksebi vtakujejo. Zna se pa seme tudi v razore potakniti in vsejano potem z brazdo zasuti. — Seje se péšno seme 2) tudi s sejávnico (Sämaschine), ali 3) se seme po širokim meče, k temu se pa več semena potrebuje in večidel je rast neravna. Oboje to se zgodi, kader se je zemlja spomladi zimske mokrote dovelj osušila.

Ako se péšno seme na semenske grede vseje, de se iz teh po tem na njivo presadí, se mora ta setev berž ko vreme spomladi pripustí, opraviti. So rastljíne (flance) debelost gosjiga perésa doségile, kar se mesca maja in rožnika zgodi, se presadé na dobro zrahljano njivo, kar se zna ali z pralico ali s

drevésam (plugam) opraviti. Pésna njiva mora vedno vsiga plevéla čista biti, in okopovanje se mora tukaj še pridniši kakor pri krompirju opravljati. Vsaka pésa naj od druge nar menj poldrugi čevelj saksebi stoji. Ker vsako péšno zerno ne kalí, se večkrat pri setvi s sejavnico zgodi, de so na njivi prazni prostori; temu se pa s sejanjem z rokó v okom pride, ako ženska v 1 ljuknjico po 3 ali 4 zerna vtakne, čeravno se s tem več semena potрати.

De seme hitrejši kalí, naj se ene dni poprej namáka.

(Konec sedí.)

Začetek kovaške in živinozdravilske šole v Ljubljani.

8. dan tega mesca se je odpérila šola za kovače in živinozdravnike. Zbrali so se k tem veselim začetku gosp. odborniki središa kmetijske družbe in podružnice Ljubljansko-Verhniške; zraven njih pa tudi mnogo družih za blagor domovine vnetih mož. Veselo je bilo že pri prvem začetku 13 učencov mlajših in starjih na šolskih klopéh sedeti, ki so prisli od bližnjih in daljnih krajev, eden tudi iz Štajarskiga, se poduka te šole vdeležiti, in si po tem svoj prihodnji stan popboljšati, deželi pa tudi v prid biti.

Naš visoke časti vredni in za vstanovljenje te šole posebno skerbni gosp. predsednik Fidel Terpine so sprejeli pričujoče z naslednjim serčnim nagovorom:

„Večlétno délo in prizadevanje ces. kralj. kmetijske družbe je bilo, v prid naši domovini dobro kovaško in živinozdravniško šolo tukaj napraviti, v kateri bojo zamogli učenci vse podučenje v živinozdravništvu in v umetnim podkovanji doseči. Veliko se je móгло za napravo te šole govoriti in pisati, preden se je zamóglo k današnjemu začetku priti.“

„Hvala visokimu ministerstvu, ki nam je v dosego tega namena krepka podpora bilo; hvala vsim udam kmetijske družbe in vsim drugim pripomočnikom za njih blagodare, po katerih se je zamógla ta naredba vstanoviti; hvala pa tudi našima dvema častitljivima od ministerstva poterjenima učenikama gospodama dohtarjema Bleiweisu in Strupitu, ktera za blagor domovine vneti domorodca, sta si veliko prizadjala, to napravo na noge spraviti, in skušeniga kovaškiga učenika ti šoli pridobiti, sama pa učenje v živinozdravilstvu iz dobre volje brez vsiga plačila prevzeti. Vi pa, moji ljubi učenci! katerim se je taka lepa prilóžnost podala, k svojimu lastnimu pridu se tukej veliko naučiti, skážite vso čast svojim učenikam, — bodite pazljivi na vse poduke, in spoznajte pravi prid tega podučjenja, iz kteriga izvira dobrota za vas, za ubogo živino, in za celo deželo!“

„Zdaj vam bodo pa gosp. Dr. Bleiweis, ki so od visociga ministerstva za vodja te šole postavljeni, šolne in hišne opravila na dalje razložili.“

(Konec sedí.)

Novi podružniki kmetijske družbe na Krajskim.

Spet je prejelo središe kmetijske družbe naznanilo vstanovitve dveh podružnic, ktero z veseljem na znanje damo. Za Černomeljsko podružnico je gosp. tehant Vincenci Vovk v Metliki predsednik, — gosp. Janez Kapelle, oskerbnik komende n. r. v Metliki, gosp. Matija Primic, posestnik na Turnu, Jožef Soretič, posestnik v Metliki in gospod Janez Hočevanar, oskerbnik v Podbrežji pa so odborniki zvoljeni. — V Krajsko-Loški podružnici je gospod Konrad Loker, fabrikant in posestnik v Krajnji za predsednika izvoljen, za odbornike pa gospodje Franc

Kramer, tehant v Stari Loki, gosp. Jožef Skaria c. k. poštar in posestnik v Krajnji, gosp. Edvard Urbančič, posestnik v Predvdoru, in gosp. Franc Majer, posestnik v Krajnji.

Deželna vstava Krajske kronovine.*)

Po razdelku 77. do 83. vstave avstrijskiga cesarstva dobí vsaka kronovina še posebej svojo lastno vstavo. Cesar so s deržavnimi ministri vred začeli deželne vstave zdej na znanje dajati, ki so si v poglavitnih rečéh enake. Ko so bile vstave za avstrijske vojvodstva in za vojvodstvo Koroško (ki ima 30 poslancov na deželni zbor poslati) na znanje dane. je bila 30. dan pretečeniga léta tudi vstava za Krajsko deželo od Cesarja podpisana in na znanje dana.

Kér nam kratki čas ne pripustí, celiga dolziga razglaša danes na znanje dati, posnamemo za zdaj iz njega le nar imenitniši reči, de jih bravci berž zvedó.

§. 1. pravi, de dežela Krajska je neločljiv kós avstrijskiga cesarstva; §. 2. razméro krajske dežele proti avstrijskému cesarstvu določi deržavna vstava; sred mejá te deržavne vstave ima pa Krajska dežela svojo samostojnost; §. 3. vsi v deželi prebivajoči narodi imajo edíne pravíce in vživajo nedotakljivo pravíco za ohranjenje in oskerbovanje svoje domorodnosti in svojiga jezika; §. 4. meje Krajske dežele se smejo le po postavi spremeniti; §. 5. ona obderží svoj dozdanji gèrb in svoje deželne barve; §. 6. Ljubljana je poglavno mesto kronovine; §. 7. deželni zbor ima vse deželne zadéve nadomestovati; §. 11. deželni zbor obstóji iz 32 poslancov; 10 poslancov pošljejo v deželni zbor tisti posestniki, ki so z nar vikšim davkam obloženi; 10 poslancov pošljejo mesta in tergi, ki so v volitnim redu zaznamovani; 12 poslancov pa pošljejo razun teh vse druge srenje ali soseske skupej; §. 19. poslanci dobíjo za pot in za prebivanje v mestu ob času deželniga zbora primerno odškodnino, ki se iz deželniga denarja plača; §. 21. cesar pokliče vsako léto deželni zbor, in scer pravilama (ali za navadno) mesca listopada; deželni zbor terpi 6 tednov; §. 23. deželni zbor je v Ljubljani; cesar ga pa zna tudi v kakšim drug kraj krajske dežele poklicati; §. 36. de zado-bijo sklepi deželniga zbora postavno veljavnost, morata cesar in deželni zbor v teh edinih misel biti; §. 48. cesar ima pravíco ukazati, de deželni zbor za nekoliko časa prejenja, ali de clo jenja in domu gré; ga mora pa, ako ga je pred pretečeno 4 létno dóbo razpusstil, o 3 mescih potem spet poklicati, in če bi se priménilo, de bi v ravno tem času deržavni zbor zbran bil, ga mora pa v 2 mescih po prenehanju ali nehanju deržavniga zbora zopet poklicati; §. 50. in 55. §. opravnik in za nektare reči namestnik deželniga zbora je deželni odbor, ki ima pa v vsim zboru odgovor dati; ta odbor obstóji iz 5 odbornikov, ki opravljajo deželne opra-

*) Mnogim bravcam, ki so še le o novim létu Novice ali sploh slovenske časopise brati začeli, povémo: de »kronovina« (Kronland) poméni to, kar poméni »dežela«, ki je pod krono avstrijskiga cesarja; vsaka dežela avstrijske krone je tedaj kronovina. — Vstava ali konstitucíja se imennje nova vlada (regirénga), ktero so dežele avstrijskiga cesarstva še le sušca 1848 zadobile, ktera vlada je takó vstanovljena, de ima pri dajanju postáv i. t. d. tudi ljudstvo govoriti, ktero namestujejo poslanci v deržavnih in deželnih zbori. Kér rabijo tudi drugi Slovani to besédo čeravno v možkim spolu (ustav), smo jo tudi mi na Slovenskim vpeljali pa v ženskim spolu, tedaj pravimo in pišemo vstava, pa ne ustava, kér v in u pri nas na Slovenskim ni edino; — vstaviti pomeni »einsetzen«, — ustavití pa »aufhalten«. Vred.

govoru in zapisanju rabiti? Če to zadnje ne obvelja, se bo kmetu, nej že tudi pride kdo med nas, pri našim nemškovanju — zdehalo.

Na te 3 majhne vprašanja prosimo, de bi nam po naših Novicah, ktere imajo zdej vedna vez med nami in vami biti, odgovorili. Majhne vprašanja so scer, pa važnejši, kakor bi si jih pri prvem prenašim oziru mislil.

R. B.

ena vaših zvestih hčer.

Odgovori na vprašanje odpertiga pisma.

Odgovor na 1. vprašanje. Časi tihotapstva so, hvala Bogu, minuli; vse važniši deželne opravila morajo očitne biti. Tudi zbori kmetijske družbe, naj bojo v središu ali v podružnicah morajo — po novih družbinah postavah — očitni biti. Ni tedaj le samo pripušeno, de tudi kmetje, ki niso udje kmetijske družbe, pridejo v zборе, marveč kmetijska družba še posebno želi, de bi k vsakimu zboru veliko kmetov prišlo. To pa se samo po sebi zastopi, de sklepovanja te ali une reči se zamorejo le udje družbe vdeležiti.

Odgovor na 2. vprašanje. Po postavah družbe se volijo udje le v velikih zborih v Ljubljani, zato ker izvoljeni ni le ud podružnice, ampak postane ud veliciga trupla kmetijske družbe, in vživa vse njene pravice. Podružnice pa imajo oblast, take možé iz svoje okolice velikimu zboru zaznamovati, kteri imajo lastnosti, udam kmetijske družbe prišteti biti. Kar bo podružnica v tem nasvetovala, bo gotovo tudi poterdil velki zbor. Prav bi bilo, de bi si vsaka podružnica več novih udov iz kmečkiga stanú izbrala.

Odgovor na 3. vprašanje. Kér so podružnice posebno za to, de se tudi kmetje vdeležijo njenih zborov, in kér pomenki zborov zamorejo le takrat živi in odkritoserčni biti, če se v tistim jeziku govorí, kteriga vsi razumejo, se tudi samo po sebi razume, de se mora v njih v domačim jeziku govoriti in pisati, kér bi scer namén podružnic, kakor so ga že svitli nadvojvoda Janez v velikim zboru 1843. léta izgovorili, pod zlo šel. Če so pa v kakšni podružnici vsi pričjoči edinih misel, de naj se protokol v nemškem jeziku piše, se pa to po postavah družbe tudi ne more braniti. To se bo pa mende malo kje zgodilo, ker je upati, de si bo vsaka podružnica svojiga praviga naména svesta, ki v tem obstoji, de se, kar je nar bolj moč, tudi naši kmetje kmetijske družbe vdeležijo in svoje misli in skušnje razodevajo. Ministerstvo kmetijstva je v lanjskim velikim zboru na Dunaji svoje želje očitno na znanje dalo, de naj kmetijske družbe skerbé, de iz vsake srenje nekteri kmetje v družbo stopijo in v družbine zборе pridejo. Kmetijska družba mora kmetijstvu koristna biti: to je njeni imenitni namén. Rodoljube sestre po deželi — naše častitljive podružnice — zamorejo k temu naménu nar več pripomoči, in terdno zaupamo, de tudi bojo.

Iz središa kmet. družbe.

Pésa.

(Konec.)

So steblica pése še precej močne postale, naj se okopava, kar se pozneje še enkrat ali dvakrat stori. Je kje preveč pése skupej, se presadí tje, kjer so prazni prostori. — Mesca veliciga serpana se ji navadno začne perje odtergovati, pa le spodnje perje in tisto, ki je začelo rumenkasto postajati. To terganje se sme večkrat ponoviti, in da veliko živinske kreme; tode pozabiti se ne smé, de — če se pési lepó zeleno perje prevečkrat poterga, pésa bolj drobna ostane, in sladkorne lastnosti zgubi. Čisto samo pérje naj se živini ne daje, ker jo rada po njem driska napade; s suho klajo, namreč z rezanco zme-

šano, pa posebno pitavni živini, scer pa tudi ovcam, dobro tekne. Za molžno živino je pa vunder krompír boljši, kakor péšno perje.

Mesca kozoperska je pésa zrela in se domú spravi. Če je vreme deževno, je prav, de se pésa iz zemlje vzame, ker se perje scer preveč ogerdí. Pésa pa, preden se domú, kakor krompír v suhe hrame ali jame spravi, naj se lepo očisti, de se je perst ne derží. V dobrih suhih in ne pregorkih hramih (keldrih) se da, posebno bela pésa, noter do mesca rožnika, dobra ohraniti.

Sploh se šteje, de poltretji ali 3 funti pése imajo toliko tečnosti v sebi, kakor 1 funt sená; pesniga perja pa gré 6 funtov na 1 funt sená. — 1 cent sladkorne pése da 5 — 6 ali še več funtov sladkora (cukra).

Pesniga sémena si pridobiti, naj se izbère že v jeseni nar lepši in nar zdravši pése; potergaj ji skerbno, de sercá ne raniš, vse perje, in spravi jo čez zimo v suhim hramu. Spomladi precej zgodej jo vsadi na njivo pa 2 do 3 čevlje saksebi; ako bi še zmerzovati začelo, jo pokrij s slamo ali listjem; jo o pravim času okopaj, in poganjke, ko so 1 do 2 čevlja visoki, na tanjke količe priveži. Je séme zrélo, se stebila odrežejo, na soncu posušé in potem omlatijo. Ena lepa pésa da 10 in še več lotov sémena.

Še enkrat opomnimo naše kmetovavce, de naj se primejo pridelovanja pése, kér za živinorejo silno veliko — skozi celo zimo — zda.

A. Müller.

Začetek kovaške in živinozdravil-ske šole v Ljubljani.

(Dalje sledí.)

Po govoru gosp. predsednika kmetijske družbe je vodja te šole, Dr. Bleiweis, besedo poprijel, rekoč:

„Gospod predsednik kmetijske družbe, ktera si je skozi 5 let prizadevala, to šolo na noge spraviti, so Vam dragi učenci! razložili njeni namen in veliko koristnost, in so Vas s prijazno besedo obudili, de se pridno učite v ti soli, ktero mora po ministerskim ukazom vsaki obiskati, ki hoče prihodnjič kovaški mojster na Krajskim postati, ako ni kakšne druge enake šole obiskal. Ker je pa ta šola od ministerstva poterjena, zamore tudi takim kovačam veljavne spriče (Zeugnisse) dajati, ki niso iz Krajskiga, ampak iz kakšne druge Slovenske dežele.“

„Razun pripomočnikov, ki so s svojimi doneski k napravi te šole pripomogli, gré sedanjimu odboru kmetijske družbe, namreč tem možém, ki jih danes tukaj zbrane vidite, in zlasti gosp. predsedniku čast in hvala, de so se posebno za vstanovljenje te šole poganjali, in de smo v stanu, jo danes začeti.“

„Današnji dan je pa le slovesni vvod tega začetka, — jutri se bojo poduki začeli, ki bojo potem dan na dan sledili, zunej sabot, nedelj in praznikov.“

„De boste pa, dragi učenci, na tanjko vedili: kaj in kakó se bo v ti šoli učilo, Vam bočem ob kratkim razložiti versto podukov, in Vam povedati, kakó se boste imeli obnašati.“

„Nar pervo Vam povém, kar vam je že scer znano, de poduk bo v vsih rečéh v vašim domačim jeziku — in scer ne v visoki, učeni besedi, ampak prav po domače, de boste lahko vse zastopili. — Vrinila se bo semtertje kakšna vam zdej še tuja beseda, — pa to ne more drugač biti; — za nove reči, ki jih boste zvedili, morajo tudi nove besede biti. Pa vse to nove besede si boste lahko v glavo vtisnili, ker vam bomo vselej tisto reč pokazali, ki se takó imenuje.“

„S podukam v šoli, v kovačnici in v bolnišnici (špitalu) pa še ni vse opravljeno.“

„To, kar se boste na teh 3 krajih učili, boste mó-